

San Xoán da Cova no río Ulla e as lendas do noroeste peninsular

Henrique Neira Pereira

valdoulla@yahoo.es

Xerardo Neira Pereira

Resumo. Asegura a lenda que o Pozo de San Xoán da Cova, no curso medio do río Ulla, ten un encanto: trátase dunha grade de ouro que soamente se pode obter cumprindo determinadas condicións. É relativamente fácil escoitar variantes desta narración oral recollidas desde hai máis dun século no val ullao, pero probablemente non son tan coñecidas pola xente destas terras lendas semellantes que existen noutros lugares de Galicia e fóra dela.

Abstract. Legend says the well of San Xoán da Cova, in the middle course of the Ulla River, has something special: it is a golden grid which can be obtained only fulfilling certain conditions. It is relatively easy to hear versions of this oral story collected from more than a century in the Ulla valley, but probably similar legends from other parts of Galicia and beyond are not so well-known by local people.

O Pozo de San Xoán da Cova é un punto dunha profundidade de varios metros no leito do río Ulla, situado no seu curso medio inmediatamente despois de atravesar a serra do Pico Sacro, no lugar onde o curso fluvial divide en dúas partes a parroquia de Santa María Madanela da Ponte Ulla (Vedra). Á súa beira, na ribeira dereita, erguéase na Idade Media o mosteiro de San Xoán da Cova, no que os monxes seguían a regra de Santo Agostiño, e o Pozo recibiría deste o seu nome.

A versión máis antiga da lenda da grade é a que achega o escritor e xornalista Alfredo Vicenti, que a recolle na súa colección de artigos publicados a partir de 1875 no periódico ourensán *El Heraldo Gallego* e despois como libro co título de 'A orillas del Ulla'. Vicenti pasou unha temporada en Santo Estevo de Oca (A Estrada) e tivo ocasión de facer moitas excursións por toda a comarca e recoller un bo fato de lendas, varias delas sobre San Xoán da Cova, das cales a que nos interesa neste artigo é a seguinte¹:

1 Vicenti, Alfredo. 63 A orillas del Ulla. En *El Heraldo Gallego*, Ourense, 12 de agosto de 1875, p. 4-5.

O Pozo de San Xoán da Cova está nesta zona máis ancha do río Ulla entre os viadutos do ferrocarril do Gundián, novo e vello.
Foto: Henrique Neira, 2013

A la orilla del agua yace sumergida una grada de bronce, de la cual pende una Campana, que, al promediar la noche de S. Juan, toca por si sola á maitines. A la voz del metálico conjuro se incorpora sobre la grada un monge, aparece en tierra una gallina con doce pollos de oro y se sienta á la sombra de los laureles una hermosa dama blanca.

El ave con sus polluelos va y viene de la dama al monge, la campana continúa exhalando bajo las olas monótonos lamentos y el tímido resplandor de la luna se adhiere a las breñas mas altas para no interrumpir el fantástico coloquio. La visión se evapora al despuntar el día.

Benito Losada Astray no seu poema 'A festa de Gundián' tamén constata en 1887 o carácter lendario do lugar²:

Preto está San Xuan d' a Cova,
que así un pozo se nomea
moi fondo, qu' as xentes todas
contan qu' e tobo de meigas.

2 Losada, Benito. 64 A festa de Gundián. En: *A Gaita Gallega*, A Habana, 18 de setembro do 1887. P. 2-4.

Manuel Reimóndez Portela en 1990 resume o texto de Alfredo Vicenti e a maiores achega estes detalles³:

Outros din que no fondo do pozo de San Xoán aparece unha vella con cabelos de ouro, peiteándose cun peite do mesmo metal. O día de San Xoán ó mencer vese baila-lo sol.

Mar Llinares en 1992 oferta outras dúas versións, recollidas de informantes de San Miguel de Castro (A Estrada) e as dúas mencionan a grade⁴:

No Pozo de San Xoán [no río Ulla] hai unha grade de ouro que é un encanto. Non o pode sacar calquera, porque é cousa... [sinlando cara ó ceo]. Hai que estar ben con arriba.

Eu estiven trece anos alí de garda na obra [do viaduto do tren] e polos anos corenta e pico cando había moita miseria, vin a moitos ir alí, serían ignorantes, para saca-la grade. Non debían estar benditos porque non a sacaron.

Temos outras dúas versións máis que figuran no libro ‘Gundián. Un achegamento a unha paisaxe natural e humana’ que publicou no 2008 Raiceiros. Velaí a primeira⁵:

No pozo de San Xoán da Cova hai unha grade de ouro que ten un encanto. Nada máis se pode sacar cando unha vaca ten dous cuchos xemelgos, e non sacarlle leite ningún, non muxila. En Santa Cruz de Ribadulla, en Eiravedra, naceron dous cuchos dunha vaca e a muller non se dou conta que lle sacou un pouco de leite á vaca. Entonces, cando lle dixo ó home o que fixera, ela colleu e botoulle o leite por riba do lombo á vaca, pero xa non valeu. Cando un buzo foi abaixo, ó pozo, a enganchar a grade, seique apareceu unha vella fiando sentada na grade de ouro, e cando fan enganchar, que lle dixo: ‘Se lle cortaras as mans á muller...’, e que desapareceu o encanto outra vez.

Na mesma publicación recóllese esta segunda versión da lenda⁶:

Din que había unha galiña con pitos de ouro que saía da rocha un día ó ano.

- 3 Reimóndez Portela, Manuel. *A Estrada rural*. Pontevedra, 1990, Deputación de Pontevedra. P. 106-107.
- 4 Llinares García, Mar. *Os mouros no imaxinario popular galego*. Santiago de Compostela, 1992, Editorial Compostela.
- 5 Narrada por Josefina Pereira Iglesias, de Socastro (San Mamede de Ribadulla, Vedra). En: Neira Pereira, Henrique e Fermín González Blanco (coords.). Gundián. *Un achegamento a unha paisaxe natural e humana*. Sarandón-Vedra (A Coruña), 2008, Asociación Raiceiros. P. 22.
- 6 Narrada por Manuel Bahamonde Clemente, nacido en 1930. Recollida en San Miguel de Castro (A Estrada). En: Neira Pereira, Henrique e Fermín González Blanco (coords.). *Gundián. Un achegamento a unha paisaxe natural e humana*. Sarandón-Vedra (A Coruña), 2008, Asociación Raiceiros. P. 25.

Sumando os elementos destas lendas, temos que son estes:

Elemento	Vicenti	Losada	Reimóndez	Llinares 1	Llinares 2	Raiceiros 1	Raiceiros 2
O río	SI	SI	SI	SI	SI	SI	SI
O Pozo	SI	SI	SI	SI	SI	SI	SI
A grade encantada	SI (bronce)			SI (ouro)	SI (ouro)	SI (ouro)	
A campá	SI						
A noite/o día de San Xoán	SI (noite)		SI (día)				
O monxe	SI						
A galiña cos pitos de ouro	SI (doce)						SI
A dama branca	SI						
As meigas		SI					
A vella			SI (con cabelos e peite de ouro)			SI (fiando sentada na grade)	
O baile do sol o día de San Xoán		SI					
Hai que estar benditos para sacar a grade				SI	SI		
Os cuchos xemelgos						SI	
A nai dos cuchos non se pode muxir						SI	

Moitos destes elementos repítense noutros puntos da comarca e do resto de Galicia e encádranse no conxunto das lendas de mouras

e mouros. Por exemplo, González Reboredo⁷ menciona a figura da muller que peitea os seus cabelos en narracións orais referidas a vinte e dous castros de distintos puntos da comunidade galega; en dous destes casos aparécese na noite de San Xoán e noutros catro casos aparece asociada a un ritual que hai que cumprir para conseguir un tesouro. Así mesmo, cita outras catro lendas nas que a protagonista é unha moura fiando.

Respecto das historias sobre tesouros dos mouros, González Reboredo recolle tres nas que como sucede en San Xoán da Cova, o tesouro non se logra por non se cumpriren as condicións establecidas para desencantalo.

O autor menciona outro grupo de dezasete lendas nas que está presente unha galiña cos pitos de ouro, e en catro delas aparécese no día de San Xoán; destas catro unha foi recollida nun lugar relativamente próximo á Ponte Ulla: o castro de Texexe en San Xoán de Calo (Teo).

Soamente cunha mostra relativamente reducida coma a que estudou González Reboredo xa queda claro que as lendas recollen unha serie de elementos comúns en toda a xeografía galega e que estes se combinan de diversas formas, adaptándose ás características de diferentes lugares ‘misteriosos’ ou ‘máxicos’.

Pero existen conexións con lendas de fóra de Galicia? Ben por iniciativas persoais ou ben por proxectos colaborativos, a Internet estase convertendo en depositaria da cultura popular, e por tanto nunha imprescindible ferramenta á hora de abordar un estudo deste tipo. Permítenos localizar con rapidez libros e proxectos sobre temas concretos coma as lendas que doutro xeito se cadra tardaríamos meses ou anos en descubrir e logo consultar a través de bibliotecas. Nas seguintes páxinas queremos presentar unha relación de lendas con puntos en común coas de San Xoán da Cova, que non pretendemos exhaustiva, pero que si permite coñecer esoutras tradicións orais.

Así, atopamos no espazo ‘Mitos y leyendas de Galicia’ dunha rede social a lenda titulada ‘El tesoro de Pin’ que ten moitas similitudes coa de San Xoán da Cova. O Palacio de Pin do que fala esta

7 González Reboredo, José Manuel. *El folklore en los castros gallegos*. Santiago de Compostela, 1971, Universidade de Santiago de Compostela

lenda está na parroquia de Santa María de Pin, concello de Navia de Suarna (Lugo). Di así⁸:

En el río Navia, a su paso por debajo del lugar de Pin, hay un pazo que se conoce con el nombre de Pazo Redondo. Cuenta la leyenda que en dicho pazo había un tesoro encantado en un pozo y que solo se podía sacar con dos terneros gemelos enganchados a un arado romano y tirándolos al pozo.

Un día, en la casa que hoy se conoce como Palacio de Pin, nacieron dos terneras juntas. El dueño quiso aprovechar la ocasión para sacar el tesoro. Era también condición indispensable para sacar el tesoro que las terneras mamasen toda la leche de la vaca. Un día, la mujer fue a ordeñar la vaca, pero llegó el hombre y tiró con todo, derramando la leche por encima de las terneras. De ahí a unos meses tiraron con las terneras al pozo y se oyó cómo una voz decía:

– Non mamaron todo o leite.

A lo que el dueño contestó:

– Se non o mamaron, polo lombo o levaron –y pronunció unas palabras mágicas:

– Tira pinto, saca o arado; sacade o encanto que hai encantado.

En ese momento salieron las terneras con un caldero lleno de monedas de oro en el arado.

Otro exemplo: Miguel Ángel González González recolle un resumo das lendas do castro de Troña en Santa Mariña de Pías (Ponteareas), recompiladas anteriormente por diversos autores⁹:

Se cuenta, por ejemplo, que debajo de la ermita hay un cementerio de mouros, que desde este lugar sale un camino subterráneo que llega hasta el río Tea en Portavilares que utilizaban los mouros para ir a ver a sus caballos, o también de otro túnel que lleva desde el castro hasta el río Tea en el lugar que llaman Caldeira do Inferno y que en la salida hay un tesoro de oro en forma de grada. En el castro hay noticias de otros tesoros como una viga de oro que va desde el castro hasta Portela de Vilar, y una grada de oro, y un telar, también de oro, debajo del altar de la ermita. También se dice que delante de la capilla sale una mujer y después una serpiente y que, a veces, se deja ver a una señora sentada en una peña peinándose con un peine de oro.

Vemos de novo unha grade de ouro no río, e coma no caso de San Xoán da Cova o lugar está situado na saída dun túnel subterráneo que percorrían os mouros: aínda que non a mencionamos ata agora porque é unha lenda separada, hai que lembrar a tradición ullán que di que os dous ‘Buratos dos Mouros’ da cima do Pico Sacro están

8 <https://www.facebook.com/LeyendassobreGalicia/posts/946950638688902> a 26 de xullo de 2015.

9 González González, Miguel Ángel. *A Serpe de Troña*. En: <http://asturiense.blogspot.com.es/2014/11/a-serpe-de-trona.html>, a 26 de xullo de 2015.

unidos por debaixo da serra do Pico co burato que existe en San Xoán da Cova, que sería a cova que lle dá nome a este lugar; por el os mouros do Pico levaban os seus cabalos a beber no río.

O Pozo da Forca, situado no pé da ferverza da Baiabosa, nas proximidades de San Martiño de Riobó, en Cabana de Bergantiños, é outro dos lugares onde hai lenda da grade de ouro, de acordo con Eiroa e Varela¹⁰:

Se cuenta que en el fondo del Pozo da Horca se esconde una grada de oro; también se dice que desde aquí hasta la Torre da Penela va una viga de oro; además, que el pozo es un ojo del mar.

Unha grade de ferro apoiada contra un muro e á beira dunha pía en San Salvador de Camanzo, Vila de Cruces. Foto: Henrique Neira, 2008.

Sen saír de Galicia, pero cambiando unha grade por un xugo, Xabier Moure Salgado deu a coñecer a lenda do xugo de ouro do castro de Vilar de Frades, situado na parroquia de Ouselle, concello de Becerreá (Lugo)¹¹:

Cóntase que se se ara o castro con dous bois xemelgos atópase un xugo de ouro.

Volvendo á análise que fai González Reboredo das lendas castrexas, este apunta que hai protagonistas das lendas coma a galiña cos pitos que teñen “interesantes paralelos” noutras áreas de Euro-

10 Eiroa Pose, Ángel e Xosé Manuel Varela Varela. En: www.concello-cabana.es/ga/upload/pdt/inf/623-d-R-2.doc a 26 de xullo de 2015.

11 Moure Salgado, Xabier. *O xugo de ouro do castro de Vilar de Frades*. En: <http://www.galiciaencantada.com/lenda.asp?cat=17&id=2040> a 26 de xullo de 2015.

pa¹², desde a historia da galiña dos ovos de ouro¹³ ata o feito de que en Alemaña, Dinamarca, Francia, Italia, Reino Unido, Romanía e outros países a constelación das Pléiades leva por nome “a galiña” ou “a galiña e os pitos” tradicionalmente¹⁴.

No caso dos touros, bois ou cuchos, apunta como posibles orixes culturas prerromanas ou mesmo historias bíblicas; en efecto, aparecen referencias a pouco que se busca información sobre lendas e tradicións sobre bóvidos xemelgos.

Atopamos, por exemplo, que Admeto, personaxe da mitoloxía grega que participou na expedición dos Argonautas e que logo foi rei, acolleu o deus Apolo na súa casa cando este foi condenado a servir por un ano a un mortal como castigo por matar os cíclopes. Apolo quedou tan contento do trato que lle deron que fixo que todas as vacas pariran cuchos xemelgos¹⁵.

Outras tradicións e lendas: nalgúns lugares de Polonia, cando comezaba a primavera dous irmáns xemelgos araban a terra con dous bois xemelgos como estratexia de protección contra tormentas e sarabiadas¹⁶; Linn e Stevans indican que nos pobos xermánicos e eslavos se consideraba que cando unha vaca tiña cuchos xemelgos era un signo de que esa familia xa acadara toda a boa sorte posible, e que a partir de aí só lle esperaba mala sorte¹⁷; na tradición irlandesa, cando a illa aínda era unha terra árida, a vaca branca Bó Find apareceu polo mar occidental coa vaca vermella Bó Ruadh e a vaca negra Bó Dhu, resultando que Bó Find quedou a vivir no centro da illa e alí pariu dous cuchos xemelgos dos que descendería todo o gando vacún de Irlanda¹⁸.

12 González Reboredo, José Manuel. *El folklore en los castros gallegos*. Santiago de Compostela, 1971, Universidade de Santiago de Compostela. P. 88-89.

13 Atribúeselle a Esopo, fabulista grego que viviu probablemente entre os séculos VII e VI a.C. Véxase <https://gl.wikipedia.org/wiki/Esopo>, consultada a 12 de agosto de 2015.

14 Para coñecer máis sobre isto: Alonso Romero, Fernando. ‘La gallina y los polluelos de oro’. En: *Anuario Brigantino*, 2002, Nº 25. P. 64. Recuperado de: http://www.anuariobrigantino.betanzos.net/Ab2002PDF/2002%20063_076.pdf a 12 de agosto de 2015.

15 <https://gl.wikipedia.org/wiki/Admeto> a 26 de xullo de 2015.

16 Iwaniszewski, Stanislaw. 70 Reflexiones en torno de los graniceros, planetnicy y renuberos. En: *Estudios de Cultura Náhuatl*, Vol. 34 (2003). P. 391-422.

17 Linn Daniels, Cora e C.M. Stevans. *Encyclopedia of Superstitions, Folklore, and the Occult Sciences of the World*. 2003, The Minerva Group P. 599.

18 Monaghan, Patricia. *Encyclopedia of Goddesses and Heroines*. Santa Bárbara-California (Estados Unidos), 2009, ABC-CLIO. P. 181.

Máis probas de que as lendas non coñecen as fronteiras son as notables semellanzas que manteñen coa de San Xoán da Cova estouttras que agora citamos. Imos comezar en Asturias, onde Suárez López¹⁹ constata a existencia da lenda da grade de ouro no lugar de El Paxaxón (recollida en El Faidal, Tinéu); nunhas covas á beira do río (recollida en Sarceda, Bual); e a que máis se aproxima á de San Xoán da Cova é a recollida en Castrillón (Bual). Alí, no Pozo de Fiel hai unha grade de ouro e para sacala hai que empregar dous bois xemelgos; o autor recolle versións de dous informantes, a máis completa é a de Horacio Fernández: “Decían que había una grade de oro en el río, en el Pozo de Fiel, y que para sacarla que había que tirar dos terneros, tenían que ser gemelos. Lo que nun se ponían de acuerdo los viejos es que unos decían que tenían que ser pintos –que pintos era imposible casi, porque no había vacas frisonas como hay hoy– y otros decían que tían que ser rubios, ¿no? Y después que salían gradando con la grade de oro pal lado izquierdo”.

Outra versión recollida en Llusoiro (Cuaña) indica que no lugar de Los Llamazales había unha grade de ouro que aparecía na noite de San Xoán:

Tamén decían que ahí a parte d'abaxo d'ese prao, decían que había tamén ua grade de oro, y que salía a noite de San Juan. Ahí nos Llamazales, y-llamamos.

Localizamos outra lenda sobre unha grade e un río, desta volta vencellada á figura das sereas, que alí son coñecidas como ‘serenas’. Veláí a versión que achega Marisa Díaz²⁰:

En Veiga'l Horru (Cangas del Narcea) se habla de una Encantada que bajó riega abajo montada en un cofre cargado de oro, hacia el mar para transformarse en Sirena. En el mismo concejo se habla de una Encantada mitad mujer y mitad pez, en el pozo La Rinconca, raptaba a los críos, solamente pudieron matarla unciendo dos bueyes gemelos a una grade, al sacar a la Encantada arrastrándola por los pelos, ésta lanzó uno de sus cabellos al agua junto a una maldición. “Adios miou pelu celemín, que tous los años m’entreges un pelegrín”. Desde entonces el día de Santiago, día de los peregrinos, nadie se baña en el río, puesto que se ahogaría a causa de la maldición.

19 Suárez López, Jesús. *Tesoros, ayalgas y chalgueiros. La fiebre del oro en Asturias*. Gijón, 2001, Fundación Municipal de Cultura, Educación y Universidad Popular. P. 152-154.

20 Díaz, Marisa. *La Serena*. En: http://leyendesasturianas.blogspot.com.es/2010_03_01_archive.html a 26 de xullo de 2015. Unha versión un pouco máis ampla podemos atopala en: Álvarez Peña, Alberto. *Lleendes de la Mariña*. Oviedo, 2000, Ayda. P. 45-46.

Vista parcial do lago de Sanabria, en galego lago de Seabra (Zamora).
Foto: Henrique Neira, 2010.

Continuamos coa lenda do lago de Sanabria (Zamora), en galego chamado lago de Seabra; na Wikipedia resumen a versión recollida por Salvador Palacios²¹, que coincide coa do estudoso Luis Cortés Vázquez:

Cuentan que un buen día llegó a la aldea de Villaverde de Lucerna un peregrino pidiendo limosna, y al que nadie le atendió, salvo unas mujeres que estaban cociendo pan en el horno de este pueblo. Éstas se apiadaron de él, y le dejaron entrar en la sala del horno para que pudiera guarecerse del intenso frío y saciar su hambre con algo más de masa que pusieron en el horno. La masa que introdujeron en el horno creció tanto que finalmente el pan se salió del horno y, las mujeres, sorprendidas ante este hecho, escucharon de boca del peregrino, que resultó ser Jesucristo, el castigo que iba a implantar al pueblo ante su falta de caridad: inundaría la aldea, por lo que debían de huir de sus casas para refugiarse en el monte. Seguidamente el hombre clavó su bastón en el suelo diciendo:

Aquí clavo mi bastón
aquí salga un gargallón
aquí cavo mi ferrete
que salga un gargallete.

21 Salvador Palacios, Pedro. *Lago de Sanabria*. Segovia, 1996, Artéc Impresiones. P. 142.

El agua brotó a borbotones anegando el pueblo de Villaverde, salvándose de las aguas tan solo el horno, que conforma hoy en día la pequeña isla que hay en el Lago.

Sigue contando la leyenda que los vecinos de los alrededores quisieron sacar las dos campanas de la iglesia hundida, empleando para ello a dos jatos [Redondo y Bragau] que estuvieran bien alimentados. Sin embargo a uno de ellos le habían ordeñado a la madre y no había podido mamar, derramándose parte de la leche ordeñada por el lomo del animal. Este finalmente no pudo sacar la campana del fondo del Lago y el bien alimentado le decía:

Tira buey bragau
que la leche quí
ordeñarum
por el lomu le fue echau.
Ven aquí bragau.
-No puedo, quí estoy
ordeñau, le contestó.

La campana que se hundía le decía a la otra que salía:

Tu te vas, Verdosa,
yo me quedo Bamba
y hasta el fin del mundo
no seré sacada”.

Y esta es la campana que los hombres de bien pueden oír repicar desde el fondo de las aguas la noche de San Juan.

Jesús Suárez López, que recolleu en Asturias as lendas sobre a grade de ouro que xa citamos e que tamén estudou a do lago, asegura²² que

Existen otras paralelas en el País Vasco y en Portugal, que eran desconocidas por Luis Cortés. Y también hay un recuerdo iconográfico, en un escudo de armas de Cantabria, del apellido Pumarejo y Liaño, donde se ve a dos bueyes que tiran de un rastro y sacan a una sirena del mar, tirando de su cabellera. Todos estos datos, desconocidos, permiten interpretar la segunda parte de la leyenda del Lago de Sanabria a la luz de la tradición de la cornisa cantábrica.

Sobre a lenda cántabra do apelido Pumarejo, atopamos a descripción do escudo correspondente a este apelido, conforme o describe Mateo Escagedo Salmón²³:

22 Hernández, Jesús. *García Márquez descubrió el realismo mágico, pero ya estaba revelado en Zamora y Asturias*. En: 73 La Opinión de Zamora, 6 de xullo de 2009; <http://www.laopiniondezamora.es/zamora/2009/07/06/garcia-marquez-descubrio-realismo-magico-revelado-zamora-asturias/369007.html> a 26 de xullo de 2015.

23 <http://www.blasoneshispanos.com/Heraldica/HeraldicaGentilicia/Armoriales/PP/Pumarejo.htm> a 12 de agosto de 2015.

Campás en Puebla de Sanabria (Zamora), en galego A Pobra de Seabra.
Foto: Henrique Neira, 2010.

Azul, cruz de oro floreteada y al pie de ella dos bueyes que tiran de un rastro, y en él un hombre que saca una sirena por los cabellos de entre otras que están en agua de mar; el hombre, desnudo, con unos pañeles como si saliera del mar; él y los bueyes salen llenos de conchas de oro, y al pie de la cruz también conchas.

No País Vasco o que temos son dous bois xunguidos que tiran por unha cuncha, como elemento do romance e lenda das doce palabras²⁴:

Dos bueyes uncidos delante de una concha, tiran, mueren: mira aquí el prodigio.

A lenda da grade de ouro existe tamén dunha forma semellante á do río Ulla en varios lugares de Portugal. A seguir ofrecemos a versión de Vila Verdinho, localidade da freguesía de Cedães e mu-

24 Díaz Viana, Luis. 'Las Doce palabras: Romance y Leyenda'. En: *Revista de Folklore* 1980, Nº 0. Recuperada de: <http://www.funjdiaz.net/folklore/07ficha.php?ID=4> a 12 de agosto de 2015.

nicípio de Mirandela, que forma parte da rexión de Trás-os-Montes. Recolleuna en 2001 Alexandre Parafita²⁵:

Um dia estava um lavrador a pastorear as suas vacas perto de Vila Verdinho, concelho de Mirandela, quando lhe apareceu uma mulher desconhecida, que depois soube ser uma moura, e lhe disse:

– Tens aí duas vacas que vão ter dois bezerros. Tu vais criá-los, mas nunca tires às vacas uma pinga de leite. Daqui a um ano, quando for S. João, metes os bezerros no rio com uma grade de gradar a terra. Se assim fizeres terás a tua fortuna.

O lavrador, ao chegar a casa, contou à mulher, pedindo-lhe que fizesse como a outra lhe tinha dito.

O tempo passou, nasceram os bezerros e lá foram crescendo. Acontece que um dia a mulher do lavrador esqueceu-se do pedido do marido e foi tirar o leite às vacas. Estava então nesta tarefa quando, de repente, se lembrou; e, com a atrapalhação, atirou com o leite por cima de um dos bezerros, que logo ficou todo malhado de branco.

Ao chegar a manhã de S. João, o lavrador fez como a moura lho havia dito: meteu os bezerros ao rio com a grade. E qual não é o seu espanto ao ver que a grade, ao ser puxada pelos animais, ia aparecendo à tona da água transformada em ouro. Só que, logo em seguida, do lado do bezerro malhado a grade começa a afundar-se.

O lavrador dizia então para os bezerros:

Quer Deus queira, quer não queira,
a grade vai p ró cima da barreira!

É o vais. Quanto mais ele os picava mais a grade se afundava. E, dali a nada, tanto ela como os bezerros foram parar ao fundo das águas. Perdeu tudo. Ouvia-se então uma voz a dizer:

Maldito, que me dobraste o encanto!

En *lendarium.org* observamos que a grade de ouro aparece noutros lugares portugueses²⁶, aínda que non en todos os casos os rituais para conseguila son como os que xa coñecemos. Están a grade de ouro da ponte do río Vima (recollida en Crestuma, Vila Nova de Gaia, Porto); a da Manguela (Canedo, Santa Maria da Feira, Aveiro); a do Pego das Pias (Vila Nova de Milfontes, Odemira, Beja); a da Fonte da Guarda (Feira, Santa Maria da Feira, Aveiro); a das Mouras Encantadas do Outeiro do Murado (Mozelos, Santa Maria da Feira, Aveiro); a da Fonte das Grades (Paços de Ferreira, Porto); a da Cer-

25 Parafita, Alexandre. 'A Mitologia dos Mouros: Lendas, Mitos, Serpentes, Tesouros'. Vila Nova de Gaia, 2006, Gailivro. P. 279-280. Recuperada de: <http://www.lendarium.org/narrative/a-grade-de-ouro/?tag=1413> a 12 de agosto de 2015.

26 <http://www.lendarium.org> a 12 de agosto de 2015.

ca do Peral (Peral, Proença-A-Nova, Castelo Branco); a do Pego Amarelo (Monchique, Faro); a da lenda do preto que viveu na Casa da Fonte (Couto de Esteves, Sever do Vouga, Aveiro); a do merendeiro e a grade de ouro (Sátão, Viseu); a do Poço da Talha (Mouriscas, Abrantes, Santarém); a do Poço do Pego (Nelas, Viseu).

Assí pois, temos lendas emparentadas en Galicia, Asturias, Castela e León, Cantabria, País Vasco e Portugal. Un interesante nexo entre todas estas terras, pero lamentablemente cunha orixe tan misteriosa como as propias lendas.